De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan den **Uitgever J. A. WORMSER; Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.**
Insendingen die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen

Zondag 3 October 1897. N°. 1032.

Abonnementsprijs *franco* **aan huis, per drie maanden ƒ 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureel 10 Cent.**
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel te Amsterdam.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.

> Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouw, geworden onder de wet. Gal. 4 : 4.

XIX.

De vrucht van de »gemeene gratie" is den Christus niet eerst *na* zijn geboorte toegekomen. De aansluiting van den Christus aan de gemeene gratie ligt reeds tusschen zijn ontvangenis uit den Heiligen Geest en zijn geboorte uit de maagd Maria in. Zelfs zij opgemerkt, dat juist hier het punt schuilt, waarbij we op de consequente ketterij der Dooperschen stuiten. Getrouw toch aan hun uitgangspunt, dat het heilswerk bovennatuurlijk blijft tot den einde toe, hielden deze juist staande, dat de Christus zijn vleesch en bloed niet *uit* de maagd Maria had aangenomen, maar door nieuwe schepping zich een kinderlichaampje in Maria bereid had. Van Maria ging alzoo naar die voorstelling niets uit. Haar bloed en haar wezen bleef werkeloos. Alleen dit had ze, dat ze dit nieuw geschapen kinderlichaampje in zich droeg, bij manier van een kooi waarin een vogel wordt uitgebroed. Feitelijk had dit lichaam ook elders, ook buiten Maria kunnen bereid zijn. Of zij, dan wel een andere vrouw, het die maanden herbergde, maakte in geen enkel opzicht verschil. Dit nieuwgeschapen lichaam daalde in haar neder, rustte in haar en verliet haar weer, zoodat er niets was dan doorgang. Op dat standpunt nu had de eerste aanraking van den Zoon des menschen met het leven der menschen eerst plaats *na* zijn geboorte, en ook na die geboorte bleef deze aanraking een bloot uitwendige. Met zulk een nieuw geschapen lichaam toch stond dan de Christus *buiten* ons geslacht. Het Woord ware dan wel *vleesch*, maar niet *ons* vleesch geworden. Hij zou een op ons gelijkend wezen, maar nooit onze broeder naar het vleesch zijn geweest. Een ander bloed dan het onze zou hem door het hart zijn gevloeid. En niet ons bloed, maar een vreemd levensvocht zou op Golgotha zijn vergoten.

Tegenover deze Doopersche ketterij, die geheel den stam der Christelijke belijdenis bij den wortel afkapt, en alle verlossingswerk doelloos maakt, stelt nu de Christelijke kerk de betuiging, dat onze Heiland zijn vleesch en bloed niet *in* Maria ingedragen, maar *uit* Maria aangenomen heeft, en dat alzoo de uit Maria geborene niet slechts in schijn, maar in der waarheid »de Zoon des menschen" is, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde. Doch hiermede is het dan ook voetstoots beleden, dat de Christus reeds lang vóór zijn geboorte, ja, terstond na zijn ontvangenis, met de vrucht, met de destijds in Israël en meer bijzonderlijk in Maria aanwezige vrucht van de gemeene gratie in aanraking trad. Niet alle geheimnis, waarachter onze eerste vorming in het lichaam onzer moeder wegschuilt, kan hier ontsluierd worden, ook al spreekt het vanzelf, dat eerst een volledige blootlegging van dit geheimzinnige, ons hier een klaar inzicht in de verhouding van den Christus tot de gemeene gratie geven zou. David heeft in den 139sten Psalm dat verborgen ontstaan des levens als voor Gods oog doorgedacht, en het zichzelven voorgesteld, hoe hij als »ongevormde klomp" geformeerd was in wat hij noemt »*de benedenste deelen der aarde*." Paulus sluit zich, met het oog op den Christus in Efeze 4 aan die uitdrukking aan, en stelt dat nederdalen van den Christus in »de benedenste deelen der aarde" tegenover zijn *opvaren*, en duidt alzoo Psalm 139 in zijn hoofdbeteekenis ook op den Christus. En blijkbaar is hetgeen in dien Psalm over »het weven van het borduursel" in de zwangere vrouw geschreven staat, zoo breed en diep opgevat, en zoo omstandig geteekend, dat het verre boven het persoonlijk belang van Davids eigen geboorte uitging, en eerst evenredig in zijn afmetingen wordt, zoo we over David heen doorzien tot op den Christus.

We staan hier voor een wereld van wonderen, met telkens nieuwe vragen bij elke lijn die zich ombuigt. Er is in hetgeen geboren zal worden én het straks zichtbare, én hetgeen altoos onzichtbaar zal blijven. Er is een kiem waaruit zich het organisch geheel zal ontwikkelen; er is de alzijdige stoffe die door deze kiem in zich opgenomen wordt, om zich te ontwikkelen; en er is de drift des levens die zich in deze ontwikkeling openbaart. Dit alles is *eerst* met de moeder één, niet slechts in haar rustende, maar door eenheid van aderweefsel met haar verbonden; en toch wordt het straks van haar afgescheiden, niet enkel door uittreding in het levenslicht, maar ook door afsnijding van de aderlijke gemeenschap. En veel meer nog is er onder en door dit alles gemeenschap van het nieuwgeborene met de vrouw, die het draagt. Gemeenschap niet alleen naar het stoffelijke, maar gemeenschap, soms tot in karakter en temperament, en schier altoos tot in rasverschil, nationaal onderscheid, gelaatstype en familietrek doorgaande. Een gemeenschap niet slechts voorwaarts zich bewegende in den jonggeborene, maar achterwaarts teruggaande tot in een erflijn van vele geslachten. En dit gemeenschappelijke en solidaire ondergaat dan toch weer de wijziging en den invloed van het persoonlijke in den mensch die geboren werd. Een persoonlijke variatie die niet terstond uitkomt, maar soms twaalf en meer jaren sluimert, om daarna eerst haar stempel te drukken op den nieuw opgetredenen, nu aangroeienden, straks volwassen mensch.

Doch ook al ware het ons [nu gegeven, bij ons zelf of bij ons eigen kind alle deze onderscheiden factoren, waarvan het resultaat in ons eigen leven of in het leven van ons kind uitkomt, naar zuivere lijnen af te meten, stiptelijk te begrenzen, en in hun onderscheiden gewicht en beteekenis vast te stellen, dan nog zou hieruit geenszins volgen, dat gelijke preciese verklaring ons ook bij de Vleeschwording des Woords gelukken zou. Nu echter bij niet één eenigen mensch zulk een afwegen van deze verschillende elementen doenlijk bleek, en noch in het gemeen noch in het bijzonder te zeggen valt, hoe en op wat wijs deze onderscheiden factoren bij de formatie van den gewonen mensch werken, nu ligt het in den aard der zaak, dat bij den persoon van den Heiland, wiens ontvangenis geheel exceptioneel was, zelfs van elke poging ter juister verklaring moet worden afgezien. Want wel heeft onze Catechismus op één dier factoren nadruk gelegd, door te betuigen, dat Christus daarom als kindeke geboren, en niet als volwassen man opgetreden is, »opdat hij door zijn onschuld de zonden waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekken zou", maar reeds de woorden waarin deze belijdenis vervat is, toonen genoegzaam dat we hier met een geloofsuitspraak van het Verlossingsgevoel, niet met een ontleding van de dracht van den Christus te doen hebben.

Dit dwingt ons, ook op dit punt van ons onderzoek, het bijzondere te laten rusten, en ons te bepalen tot het aangeven van die algemeene lijnen, die de onderscheidene factoren gansch in het algemeen doen uitkomen. En dan eischt voorzeker de Christelijke belijdenis, dat we in den Christus geen erfenis van een persoonlijk belijnd karakter aannemen. Wat wij in ons zelven of in anderen een persoonlijk karakter noemen, is altoos een eenzijdigheid. Een plooi van het wezen, zooals het in anderen niet, maar alleen in ons wordt gevonden, zoodat wel die ééne plooi rijk in ons ontwikkeld is, maar onderwijl we juist de andere plooien missen. Eerst zoo ge een gansche menigte van personen, elk met een scherp ontwikkeld karakter bijeen voegt, ontvangt ge den indruk van den vollen rijkdom van het *menschelijk* karakter als zoodanig. Poogde men daarom ook in den Christus zich een zoodanig scherp belijnd karakter te denken, zoo zou de Christus hiermede beperkt en eenzijdig belijnd worden, en niet meer »de Zoon des menschen" zijn. Natuurlijk mag men evenmin zeggen, dat er daarom in den Christus *geen* karakter was. Karakterloosheid toch, of wilt ge gemis aan karakter, wordt door ons als een gebrek gevoeld, en geen gebrek was in den Christus. En het eenige dat we daarom zeggen kunnen, is, dat in den Christus niet maar één lijn, niet maar één plooi van de volheid des menschelijken karakters uitblonk, maar dat in organische eenheid het volle menschelijk karakter in hem schitterde. Niet een enkele straal, maar alle stralen. En die volheid van stralen in volkomen harmonie der glansen, in volkomen zuiver evenwicht van tint. Doch juist hieruit volgt dan ook, dat de Christus dit *menschelijke* in zijn volheid niet speciaal aan Maria kon dank weten. Maria bezat slechts één stuk van het menschelijk karakter, en waar derhalve de Christus het menschelijk karakter in al zijn stukken aannam, daar ontving hij dit niet speciaallijk van Maria, noch ook droeg hij het als de Zone Gods in Maria in, maar hij eigende het zich toe uit die algemeene menschelijke natuur, die in Maria uit Adam was opgekomen, en die door Maria op den Christus overging.

Alzoo was de eerste eisch die hier te stellen viel, dat door alle eeuwen sinds het Paradijs de ongeschonden menschelijke natuur zoo bewaard werd, dat ze in de volheid der tijden op den Christus zou kunnen overgaan. En juist dit nu ware ondenkbaar geweest, indien de verwoesting der zonde na den val ongebreideld en onbeteugeld ware doorgegaan, en niet gestuit ware geworden door de gemeene gratie. Indien niet de lankmoedigheid en de verdraagzaamheid Gods tusschenbeide ware getreden, om het wilde doorgloeien van den zondebrand die wij ontstoken hadden, ook al moest hij blijven voort*smeulen*, toch in zijn woeste *uitslaan* te temperen, zoo zou zoovele eeuwen na den val elk aannemen van de ongeschonden menschelijke natuur door het eeuwige Woord kortweg onmogelijk zijn geweest. Hadde de dood zich aanstonds na den val in ons geslacht voleind, zoo zou er eenvoudig geen nakomelingschap gekomen zijn. En, ook al rekent men hier niet mede, maar stelt, dat de verwildering van onze menschelijke natuur ongetemperd hare voleinding ware tegemoet gegaan, gelijk ze deze voleinding bereikt in de hel, zoo zou reeds hierdoor de ontaarding en verbastering tot een algeheele verminking en schending zijn geworden, en ook deswege een aannemen van onze menschelijke natuur door den Christus ondenkbaar zijn geweest. De tusschentoestand, waarin wij menschen op aarde verkeeren, bestaat juist in een zoodanig gestuit zijn van de zonde, dat ze onze natuur wel in zich zelve volstrekt hulpeloos laat, maar desniettemin hare herstelbaarheid openlaat, en door die open te laten, alle kiemen en gegevens van onze natuur nog in zooverre voor vernietiging behoedt, dat ze door den Christus nog konden worden aangegrepen, persoonlijk in zijn eigen vleeschwording, en wat ons zelven aangaat bij onze inlijving in zijn wonderbaar Lichaam.

Zoo ligt derhalve de principieele aansluiting van den Christus aan de vrucht der gemeene gratie daarin, dat de gemeene gratie alle de eeuwen door, na den val, de menschelijke natuur voor algeheele verwildering, verminking en verderving bewaard, en alzoo teweeggebracht had, dat de Christus zoovele eeuwen daarna, uit een kind des menschen nog de ongeschonden menschelijke natuur in de volheid en volledigheid harer momenten, zou kunnen aannemen. Dit nu hebben we opgevat niet van de zijde van het *vleesch*, maar van de zijde van het menschelijk *karakter*. Niet natuurlijk, om het karakter onzer menschelijke natuur van den aard van het menschelijk vleesch en bloed af te scheiden, maar omdat het klaar is, dat vleesch en bloed onze hoogere natuur, en niet onze hoogere natuur vleesch en bloed dient. Dat de verschillen tusschen vleesch en vleesch, bloed en bloed bij rassen, natiën en stammen saamhangen met de schakeeringen in karakter en type, staat wel vast, maar toch mag dit nooit in den geest van het materialisme worden verstaan, alsof het verschil in aard en type, in karakter en stemming slechts het toevallig resultaat ware van de verschillende bloedmenging. Integendeel, de geest wordt gediend door het bloed, en deswege moest bij het aannemen van onze menschelijke natuur door den Christus allereerst de aandacht gevestigd op de ongeschondenheid van onze menschelijke natuur in haar hoogste opvatting. Het is niet in de eerste plaats ons vleesch en bloed, en dus niet de forschheid, kloekheid en schoonheid van het lichaam, waarover de gemeene gratie zich ontfermd heeft. De gemeene gratie verweert den mensch, de menschelijke natuur, den schat des hoogeren menschelijken levens tegen algeheele verwildering en vernietiging. Vandaar de indrukwekkende karakters, de edele verschijningen, de nobele figuren, de hooge talenten, die ge eeuw aan eeuw ook onder de Heidenen ziet optreden. En het is aan de aldus behoudene, aldus gespaarde, aldus voor schending en verminking gevrijwaarde menschelijke natuur, dat het eeuwige Woord zich, dank zij de gemeene gratie, kon aansluiten.

Maar na dit met beslistheid op den voorgrond te hebben gesteld, voegen we er thans even beslist bij, dat dit redden en sparen van het *hoogere* in onze menschelijke natuur niet denkbaar ware geweest zonder een gelijktijdig sparen van het menschelijke in onze *lichamelijke* verschijning. Een nobel karakter spiegelt zich af in edele gelaatstrekken, en een edel geslacht, dat eeuw aan eeuw door kloeke karakters heeft uitgemunt, dient zich aan in schoone uitwendige verschijning. Reeds onder de volken ziet men, hoe diep de lichamelijke verschijning der menschen bij het voortwoeden der zonde kan worden nedergedrukt, en ook hoe nobeler zin ook de uitwendige gestalte van een volk kan opbeuren en verheffen. Dit verschil gaat eenerzijds in de geslachten, en anderzijds tot in de rassen door, en wie nu nog de afstammelingen van Sem bestudeert, niet in onze Jodenbuurten, maar in het weelderige Oosten, en onder de Arabieren der woestijn, ja, tot in de zuiverder Jodentypen die onlangs uit Rusland ons land doortogen, die voelt zich onwillekeurig getroffen door de waardigheid der menschelijke verschijning en de edele gelaatstrekken die dit ras kenmerken. De schoonheid vooral van den man spreekt bij de zuivere afstammelingen van Sem sterk, en wie nu nog een vorstelijk Bedoeinenhoofd of een edelen Joodschen kop van zuivere herkomst vergelijkt met wat Chinees of Japannees, met wat Hottentot of Congolees te aanschouwen geeft, tast en voelt de gemeene gratie, die in Sems zuivere en edele nakomelingen de waardigheid der menschelijke natuur ook in de uitwendige verschijning gemaintineerd heeft. Iets wat hier wordt opgemerkt, niet om den nadruk te leggen op wat men de *schoonheid* des menschen noemt, maar om te doen uitkomen, hoe er ook in de uitwendige gestalte onzer menschelijke natuur een *waardigheid* overbleef, niet bij alle volk, niet bij elk ras evenzeer, maar in zeer hooge mate vooral in de lijn die van Sem uitging; alsmede hoe deze uitwendige waardigheid samenhing met de behoudenis der menschelijke natuur in hoogeren zin. Tweeërlei was alzoo door de gemeene gratie gered. Ten eerste alle stuk en deel van onze menschelijke natuur in haar hoogere opvatting, en ten tweede hetgeen voor de verschijning van die menschelijke natuur vereischt werd in haar lichamelijk optreden. Dat de geboorte van den Christus reeds door Noachs profetie aan Sems nakomelingschap werd verbonden, was alzoo in het minst geen

---

De Martelaren.

CCXXXIX.

JULIAN HERNANDEZ.

Na twee jaren van voorbereiding in zake de uitroeing der zoogenaamde ketterij, ging van den oppersten Raad aan al de rechtbanken der inquisitie het bevel uit tot viering van openlijke auto-da-fé's of geloofshandelingen, zooals de ter dood brengingen der geloovigen in Spanje genoemd werden.

Zulk een auto-da-fé was óf eene bijzondere, óf eene algemeene. In het eerste geval verscheen de beschuldigde voor de Inquisiteurs in hunne zaal, óf alleen, óf in tegenwoordigheid van een uitgelezen getal van getuigen en vernam hier zijn vonnis.

Een algemeen auto-da-fé echter werd met groote plechtigheid gevierd op een Zon- of feestdag in de grootste kerk of op de Roomsche markt. Zij werd te voren in alle kerken aangekondigd en zoowel door de Overheid als door de geestelijkheid bijgewoond. Gaarne had men er een groote schare menschen bij. Daarom werd aan allen, die deze plechtigheid bijwoonden, een aflaat van 40 dagen beloofd.

's Avonds te voren werden al degenen, die bij dat auto-da-fé een lichte straf zouden ondergaan, samengebracht in eene kamer der gevangenis (de mannen en vrouwen afzonderlijk) en vernamen zij er hun vonnis. Die in het martelvuur zouden sterven, hoorden het lot, dat hun wachtte, in den kerker des middernachts.

Vroeg in den morgen begonnen alle kerkklokken te luiden en zag men spoedig de veroordeelden in verschillend gewaad, naar gelang van hun kwaad en de straf, die hen wachtte. Die aan een lichte dwaling zich schuldig gemaakt hadden, droegen een eenvoudig wit kleed, de ter dood veroordeelden een ruim gewaad van gele kleur, San-benito genoemd, waarop brandende vlammen en duivels waren geschilderd. Hun werden op het hoofd gezet papieren mutsen, ook met vuurvlammen en duivels voorzien.

In statigen optocht begat men zich naar de strafplaats. Daar werd eerst eene rede gehouden, vervolgens had de absolutie plaats der minst-schuldigen. Eindelijk werden de martelvuren ontstoken voor hen die als ketters sterven moesten.

Onder de grootste auto-da-fé's behooren die welke in Sevilla en Valladolid plaats gevonden hebben. Laat ons ons naar eerstgenoemde stad begeven. Het is den 22sten Dec. 1559. Veertien personen zijn aan den arm des wereldlijken rechters overgegeven om den dood te ondergaan, en 34 ontvingen lichtere straffen.

Tot de eerste klasse der veroordeelden behoort Julian Hernandez, van wien wij, voor wij zijn sterven schetsen, iets uit zijn leven willen verhalen. Hij was geboortig van Villaverde (in de nabijheid van Sevilla gelegen) en droeg den bijnaam van Julianillo of kleine Juliaan, omdat hij zoo nietig van persoon was. Nadat hij in Duitschland met de beginselen en gevoelens der Hervormers bekend geworden was, begaf hij zich naar Genève, waar hij in dienst kwam bij Juan Perez de la Pineda als schrijver en revisor. Deze Perez was oorspronkelijk ook een Spanjaard, een geleerde dokter in de Godgeleerdheid, die in 1527 door Karel V naar Rome was afgevaardigd. Weer thuis gekomen werd hij directeur van een geleerde school te Sevilla, waar hij den omgang zocht van de belijders der Luthersche leer. Hij werd in 1555 in de kerkers der Inquisitie geworpen, maar wist te ontvluchten naar Venetië, waar hij verscheidene geschriften over het Evangelie des Heeren uitgaf. In 1558 werd hij naar Genève geroepen, als Dienaar des Woords in de Italiaansch-Spaansche kerk van Genève. Denzelfden dag, waarop zijn dienaar Hernandez op den brandstapel stierf, werd zijn beeltenis verbrand door de Inquisitie.

Terwijl onze Hernandez nog te Genève was, liet hij zich overhalen, om een werk te verrichten waaraan groot gevaar verbonden was. In 1557 namelijk bracht hij twee groote met Bijbelvertalingen en andere Protestantsche boeken in de Spaansche taal gevulde tonnen naar zijn geboorteland over. Nadat hij de waakzame oogen der inquisitiedienaars had misleid, bracht hij zijnen kostbaren schat in het huis van een der ijverigste Protestanten in Sevilla, die ze spoedig onder zijne vrienden in verschillende oorden des lands verdeelde. Zelf droeg hij ook van deze geschriften rond als hij het land doorging om van den Heere en zijn Evangelie te spreken.

Dit kwam eindelijk den geloofsrechters ter oore door de dwaze vrees van eenen bijgeloovige en het verraad van een handlanger der inquisitie, die zich bij Hernandez ingedrongen had onder het masker van eenen medebelijder. De martelaar werd als wild nagejaagd, totdat men hem ving en met hem nog wel 800 geloovigen. De kerkers werden toen zoo vol, dat men van de gevangenen verscheidenen in particuliere woningen moest opsluiten. Drie jaren bleef onze Hernandez in smartelijke gevangenschap. De beulen waren verwonderd over de kracht, waarmee dit vermagerd lichaam de kwellingen der inquisitie al dien tijd uithield.

Hij had van nature eenen opgewekten geest en God versterkte dien zoo, dat hij even blij naar de pijnbank ging als dat hij er van terugkeerde. Eens had hij weer de smarten der pijnbank geleden en keerde terug naar zijne cel. Toen hij zijne medegevangenen zag, zong hij in het Spaansch hen toe:

> Overwonnen zijn de monniken.
> Overwonnen.
> Verjaagd zijn de wolven.
> Verjaagd.

In het begin van zijne verhooren had hij dikwijls gesprekken met de monniken en hij openbaarde daarbij zulk eene stoutmoedigheid en tegenwoordigheid van geest, dat men spoedig afliet van met hem te twisten.

Eindelijk werd hij ook tot den brandstapel veroordeeld.

Toen hij aan den morgen van het auto-da-fé, waarvan hij slachtoffer zou zijn, in het hof van het Triana-slot gebracht werd, zeide hij tot zijne medegevangenen: »Moed, kameraden! Dit is de ure in welke wij ons als dappere krijgsknechten van Jezus Christus betoonen moeten. Laat ons thans eene troostrijke getuigenis van Zijne leer voor de menschen afleggen en binnen weinige uren zullen wij de getuigenis van zijne goedkeuring voor de Engelen ontvangen en met Hem in den Hemel triumfeeren." Dit spreken hinderde de vijanden der waarheid, daarom werd hij tot zwijgen gebracht door een bal, die hem in den mond gestoten werd. Desniettemin ging hij voort zijne medestrijders door gebaren te bemoedigen.

Aan den paal gekomen knielde hij neder, daarna stak hij zijn hoofd meermalen tusschen de takkebosschen, tot een teeken hoe blijde hij was, dat hij den dood te gemoet ging. Eindelijk werd hij aan den paal vastgebonden en schikte zich tot het gebed, toen dokter Fernando Rodriguez, die daar bijstond, deze houding voor een teeken van neerslachtigheid hield en den rechter beval, dat de bal hem uit den mond genomen wierde, opdat hij zijn berouw kon uitspreken.

Nauwelijks had echter Hernandez zijnen mond tot zijne beschikking of hij legde eene korte geloofsbelijdenis af en bracht toen Rodriguez, dien hij van vroeger kende, zijn huichelarij en menschenvrees onder de oogen.

Vergramd riep toen de priester: »Zou Spanje, de overwinnares en heerscheres der natien, haren vrede door een dwerg gestoord zien? Scherprechter, doe uw plicht." Dadelijk werd de houtmijt aangestoken, terwijl de wachters den martelaar met hunne lansen doorboorden.

DE GAAY FORTMAN.

toevalligheid. In dit alles is één doorloopend heilig bestel van Godes allerbijzonderste Voorzienigheid. De gemeene gratie werkte aldus naar vaste regelen, om den Christus tegemoet te gaan, en de bijzondere genade deed den Christus intreden juist op het punt, waar de gemeene gratie het snijpunt van haar lijn bereikt, en beide, deze gemeene en deze bijzondere genade elkander ontmoetten in de maagd Maria.

—

Ware ons van Maria meer bekend, en kon het ons gelukken door zielkundige ontleding van deze gezaligde onder de vrouwen een volledige, bevredigende biographie ter neer schrijven, teruggaande tot in het leven van haar vader en haar moeder, zoo zou er ongetwijfeld gelegenheid te over zijn, om de keurigheid van het werk Gods in het voortbrengen van deze moeder des Heeren te bewonderen. Al verzetten we ons toch tegen de neiging die onder Rome's leiding in een zoo aanzienlijk deel der Christelijke kerk ingang vond, en die, althans bij de onnadenkende menigte, Maria voor den Christus dreigt te schuiven, toch belijden ook de Gereformeerden van ganscher harte, dat de maagd Maria Gode een gansch uitverkoren vat was, en dat de vrouw, in zijn eeuwig besluit uitverkoren, om den Zoon des menschen onder het hart te dragen, op deze hare roeping toebereid, en volkomenlijk voor die hooge, haar benedijende taak ontvangen, geboren, opgevoed, en zoo lichamelijk als geestelijk door haar God bekwaamd was.

De persoon, de geaardheid, de zin en neiging, het karakter en het temperament, de geheele menschelijke gesteldheid van de vrouw, die moeder des Heeren zou worden, was in het minst niet overschillig. Ge moogt niet zeggen, dat iedere andere jongedochter evengoed moeder des Heeren had kunnen zijn, en het kindeke Jezus aan haar borst had kunnen zogen. Ook al was toch de ontvangenis des Heeren absoluut uit den Heiligen Geest, reeds in de dracht gingen er zoo veelzijdige invloeden van Maria op haar heilig kindeke uit, dat het zinloos ware, ook maar een oogenblik te denken, dat deze invloeden, van elke andere vrouw uitgaande, geheel dezelfde zouden zijn geweest. Haar bloed nam Jezus in zijn aderen op, van haar vleesch is het vleesch des lichaams van Christus geformeerd, maandenlang zelfs is de klop van het bloed in haar hart, de klop van het levensbloed in den Christus geweest. En al is het ons nu niet gegeven de grenslijn te trekken tusschen dit bijzondere dat de Christus van Maria ontving, en dat algemeen menschelijke dat hij door Maria uit Adam aannam, toch ware het stuitende oppervlakkigheid, het bijzondere in Maria's verschijning hierbij voor niets te rekenen.

—

Zelfs de Heilige Schrift verbiedt ons dit. Ook al stelt toch de Heilige Schrift de persoon van Maria derwijs in de schaduw, dat voor wie aan de Schrift getrouw blijft, elk gevaar is afgesneden, om het Kindeke achter de moeder te doen schuilen, toch laat de Heilige Schrift Maria niet als een op zichzelf staande jonge maagd optreden, maar veeleer toont ze ons in Maria het eindpunt van een heilige lijn, die uit Eva uitkomt, over Seth en Enos doorloopt, in Sem zich weer afscheidt, en voorts in Abraham, Izaäk en Jakob, en ten slotte in Juda en David haar nadere bepaling vindt. Tot op zeker hoogte zou men zelfs kunnen zeggen, dat het is, of heel de historie des Ouden Verbonds, wat de geslachten betreft, slechts het ééne doel najaagt, om Maria, en straks uit Maria den Christus, voort te brengen.

De veredeling, of wil men, deze afwering van verbastering, heeft op geheel deze lange lijn plaats door afzondering en afscheiding. Zoo raken de Sethieten af van de Kanaänieten, de Semieten van Chams en Japhets nakomelingen, Abrahams geslacht van zijn bloedverwant in Ur, Izaäk van Ismaël, Jakob van Ezau, Juda van Simeon en Jakobs overige zonen, en straks nogmaals in Davids huis of Isai's stam van de overige Judaëers. Natuurlijk is die schifting ook daarna in Davids stamhuis, zij het ook met overspringing van geslachten, doorgegaan, al is het ons niet vergund, dit tot in bijzonderheden na te gaan. En zoo is dan ten langen leste deze levende lijn uitgeloopen op Maria, om in haar het door God bestelde, bereide, en alzoo alleszins geschikte instrument te doen optreden, waardoor én de menschelijke natuur uit Adam, én de vrucht der gemeene gratie, het rijkst en zuiverst voor de Vleeschwording des Woords gereed zou zijn.

Op te merken is hierbij alleen nog, dat het voor ons niet altoos gemakkelijk is, de lijn der gemeene gratie hierbij van de lijn der particuliere genade afgezonderd te houden. Sems verkiezing, Abrahams roeping, Davids zalving behooren tot het laatste terrein, en mogen niet met de daden der gemeene gratie, ook al loopen die bij volk en volk naar graadverschil uiteen, verward worden. Maar hier staat tegenover, dat afgezien van het persoonlijk heil der verkorenen, de werking der particuliere genade nawerkt ook in de gemeene gratie. Ismaël ontvangt een vrucht, een zegen, een belofte, die uit de particuliere positie van Abraham voortkomt, maar door Ismaël in het gemeene leven der volkeren ingaat. En op gelijke wijze nu wordt de behoudende werking der gemeene gratie voortdurend door de zijdelingsche inwerking der particuliere genade versterkt, gelijk men nu nog ziet, hoe het algemeene menschelijke leven in Christenlanden ook voor die duizenden, die geheel buiten particuliere genade leven en sterven, zichtbaar hooger staat dan in landen waar de Islam of waar het Buddhisme heerscht.

„Zonder mij — gij niets".

> Ik ben de wijnstok, en gij de ranken; die in mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht; want zonder mij kunt gij niets doen.
>
> Joh. 15 : 5.

Het kwam veel voor, en gebeurt nog, dat een vroom kind Gods eerst God en Christus *twee* maakt, dan God en Christus *verwaart*, en ten leste achter den Christus zijn God *schuil* laat gaan.

Niet, dit spreekt vanzelf, in de belijdenis, en zelfs niet voor het eigen bewustzijn. Dat toch zou de ziel onder kettersche zuiging brengen. Neen, we spraken enkel van wat voor het besef en in het gevoel plaats grijpt.

Men merkt dit aan sommiger gebed, men bespeurt dit aan de taal hunner gemoedelijkheid, het komt uit in de manier waarop ze zoo menige uitspraak van Jezus te pas brengen.

Wat b. v. is gewoner, dan Jezus' zeggen: »Zonder *mij* kunt *gij* niets doen" te hooren aanwenden, als sloeg die op de almachtigheid.

Van het eeuwige Woord, dat almachtig, alle dingen in stand houdt en regeert, vat en verstaat elk godvruchtige, dat hij buiten God niets doen kan, en dat ditzelfde evenzoo en op zijn strengst van alle schepselen geldt. Geen creatuur is denkbaar, dat zich buiten God zou kunnen roeren of bewegen.

De engelen niet. De creaturen op aarde niet. En evenmin de duivelen of rampzaligen. Er is niets dat ook maar één oogenblik ademhaalt of zielsleven kan laten trillen anders dan door de kracht en den wil Gods.

Dit stemt dan ook een ieder, die gelooft toe.

Het is niets anders dan de toepassing op het creatuur van de almachtigheid en de alomtegenwoordigheid Gods.

En hoort men nu Jezus precies datzelfde tot zijn jongeren zeggen: »*Zonder mij kunt gij niets doen*," dan ontleedt meer dan één dit woord aldus voor zijn zielsbesef:

»*Zonder God* kan ik niets doen.

»In stillen dank en eerbied kniel ik voor den Christus als mijn Heere en *mijn God* neder.

»Eilleve, wat zou ik dan doen kunnen *buiten en zonder Hem?*"

Maar, natuurlijk dan is dit zeggen van Jezus meteen ook volkomen krachteloos gemaakt. Dan zegt het ons niets nieuws. Dan is het alleen een korte herhaling van Gods almachtigheid. En dan geldt het niet alleen voor mij, maar ook voor den visch die in het water spartelt, en voor den leeuwerik die in de hoogte opstijgt. Buiten God, en dus ook buiten Christus, kunnen ook zij niets doen.

De leeuwerik zijn lied niet zingen, en ik niet zingen voor mijn Heiland!

—

Nu gaan we op het waarachtig God-zijn van den Middelaar hier niet in. Gelijk de Heere ons in zijn Woord laat toeroepen: »Er is maar één Middelaar Gods en der menschen, de *mensch Christus Jezus*," zoo hebben *wij* voor Hem op *onze* beurt te belijden: Er is maar één Middelaar tusschen ons menschen en God, Christus die zelf God is.

Hier komen we dus niet op.

Maar de geestelijke fout van wie bij Jezus in de Goddelijke almachtigheid vlucht, is dat hij dan wel op God zich werpt, maar den menschelijken band, die hem aan zijn Heiland bindt, werkeloos maakt.

Te zeggen: »Buiten Jezus kan ik niets doen, want Jezus is God, en God is almachtig," loopt uit op het verzaken van den Middelaar, om alleen de belijdenis van het Eeuwige Wezen over te houden.

Immers, het komt dan geheel op hetzelfde neer, of ik zeg: »Buiten God kan ik niets doen" of dat ik belijd: »Buiten Christus kan ik niets doen."

Slaat men nu daarentegen het Evangelie zelf op, en ziet men, hoe dat zeggen van Jezus daar voorkomt, dan blijkt aanstonds hoe volmaakt onjuist die opvatting is, en hoe de strekking van Jezus' woord *een geheel andere* is.

Er is sprake van den Wijnstok. Ik, zegt Jezus, ben de *ware* Wijnstok. Gij zijt uit mijn wortel als ranken uitgeschoten. Uw roeping is het, als ranken vrucht te dragen. Maar juist omdat gij ranken in mij, als den Wijnstok, zijt, kunt gij voor dat vrucht dragen buiten mij zoo min iets doen, als de tak iets doen kan, om bloesem te doen ontluiken, buiten den stam waaruit die tak voortkwam, en buiten den wortel waarop die stam rust.

Het staat er zoo duidelijk: »Ik ben de Wijnstok, en gij zijt de ranken; alleen wie in mij blijft en ik in hem, die draagt veel vrucht, want buiten *mij* kunt *gij* niets doen", wel te verstaan, *voor het vrucht dragen.*

—

Zoo blijkt dus, dat dit diepzinnige woord niets hoegenaamd met de Goddelijke almachtigheid uitstaande heeft, en dat het volstrekt niet op alle creatuur, ja, zelfs niet op een iegelijken mensch doelt, maar dat het uitsluitend gezegd is van *wie rank in den wijnstok werd*, en dat het bij de verlosten des Heeren eenigljk doelt op hun geestelijken wasdom en op het voldragen van hun vrucht.

Niet van de Goddelijke almachtigheid spreekt het ons, maar van de wondere *levensmystiek*, die de ziel der verlosten aan Jezus verbindt.

Het is wat Paulus beleed: »Niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij, en wat ik nu leef, dat leef ik door den Zone Gods."

Verklaring, uitlegging, redeneering brengt u hier dan ook geen stap verder. Ge verzinkt hier in het mysterie des nieuwen levens. En is nu reeds alle *leven* voor ons een ondoorgrondelijk raadsel, iets dat men gewaar wordt, dat men voelt, waaruit men ademt, waarin men verkeert, dat men geniet, waar men rijk in is, maar dat men in zijn wezen niet verklaren kan, in veel hooger zin geldt dit nog van ons »nieuwe leven", van ons »leven uit de wedergeboorte", van het kindsleven, dat we uit den Vader hebben, een leven dat in nog hooger zin *genoten* wordt, en dat ons innerlijk doortintelt, maar dat we in ons omdragen als een onpeilbaar diep mysterie, dat alle uitlegging en toelichting tart.

Dat leven hebt ge uit den Vader, ge bezit en smaakt het alleen door de inwerking van den Heiligen Geest, en ge kunt het geen oogenblik als het uwe kennen of genieten dan *in de gemeenschap met Jezus*. Niet zoo, dat gij het hebt en hij het heeft, maar in dien zin, dat het alleen krachtens uw gemeenschap met hem in u trilt en werkt.

Zonder hem bestaat het voor u niet. Buiten hem is het in u niet. Uw bezit ervan is aan uw gemeenschap met hem, onlosmakelijk gebonden.

Uit den Vader is het, maar God geeft het aan niet één zijner verkorenen, als een op zichzelf staand leven, maar alleen als deel van het leven des ganschen Lichaams, en het leven in dat lichaam hangt aan het leven dat in het Hoofd des Lichaams is.

Gelijk er geen lichtstraal op den vollen middag schiet dan uit de zon, en er geen droppel water op aarde valt dan uit het zwerk, en er geen geur uit de gaarde u tegenkomt dan uit den geopenden bloemknop, zoo ook straalt en trilt er geen leven, dat leven heeten mag, in het hart van Gods kinderen, dan uit hem, die aller hoofd en bezieler is.

Gelijk de kraan in uw woning geen water kan uitgeven, tenzij ze door buizen in gemeenschap sta met het waterbekken daar buiten, zoo ook kan er in uw ziel geen enkele druppel van geestelijke levenskracht worden uitgeperst, tenzij ge in geloofsverbinding staat met de Fontein van dat nieuwe leven in den Middelaar.

Zonder mij, uw Wijnstok, kunt gij, o, in mij geplante ranken, *niets doen.*

—

Nu denkt hier ternauwernood om, wiens hart aan de zucht, aan den lust, aan den zin om vrucht, geestelijke vrucht te dragen, nog schier ganschelijk gespeend is.

Er wordt niet om gedacht door die overigens goede, schappelijke lieden, die gelaten en tevreden hun dagelijkschen arbeid verrichten, en tot geen grove uitspattingen te verlokken zijn, maar geheel vreemd bleven aan het innerlijk verlangen, om geestelijk vooruit te komen, in adel van ziel te winnen, en vrucht te dragen voor een eeuwigheid.

Toen ze vijftig jaar werden, stonden ze even hoog of even laag als op hun veertigste jaar, en als ze op zestig jaren sterven, zijn ze nog even ver.

Een doelloos leven, een boom in den hof, maar van welks takken nooit te plukken valt. Geen streven om van genade tot genade te komen. Geen zweem van een voortschrijden van heerlijkheid tot heerlijkheid. Geen rijper worden. Geen ontwikkeling in het zielsleven. Geen wasdom in Christus.

Maar zetelt in u hooger aandrift; drijft u inwendig edeler drang; hebt gij er geen vrede meê, dat uw goed aanwast, maar gij zelf, persoonlijk, de oude knecht en even arm als vroeger blijft; beseft, voelt, erkent ge, dat uw leven toch een doel moet hebben, een doel voor uw God, voor zijn koninkrijk, voor de eeuwigheid die komt, een doel niet enkel in uw werken en gifte, maar een doel in de rijping van uw eigen persoon, in de heiliging van uw zielsbestaan, in een brengen van glans op het goud dat in u is, laat dan dit aangrijpende woord van Jezus u ten lamp zijn voor uw voet.

Zie dan toe, dat ge niet afdoolt op den weg der uitwendigheden, maar zoek dan van meet af den weg van het wondere mysterie dat *in het saámleven met Jezus is.*

Zonder hem kunt ge voor dat doel, om tot dien hooger wasdom te geraken, *niets doen.*

—

En toch wordt het telkens ook door mannen van hooggestemden ernst, in weerwil van hun belijdenis van Jezus, in den weg der uitwendigheden gezocht.

Dan worstelen ze met hun zonden, om ze te boven te komen. In het gebed zijn ze volstandig. Aan inspanning om zich boven wat laag is te verheffen, ontbreekt het bij hen niet. In velerlei buitengewoons zoeken ze het Koninkrijk huns Gods te dienen. Mildelijk vloeien hun gaven. Velen benijden hen om hun geestelijk optreden. En toch blijven ze *innerlijk* de oude knecht, en de vruchten die niet de mensch, maar God van hun takken wil plukken, blijft tot hun bittere teleurstelling uit.

Vraagt ge, of ze dan hun Jezus niet lief hadden, niet beleden, niet voor zijn naam uitkwamen? o, Gewisselijk. Discipel des Heeren te zijn, was de eerzucht huns levens. Alleen maar ze verstonden niet, dat de rank, om vrucht te dragen, niet aldoor met eigen blad en haar uitbotsel bezig moet zijn, maar uitsluitend toe heeft te zien, *dat zij gaaf en gezond met haar vezelen in den Wijnstok vast blijve.*

Er is een punt waar de rank in den Wijnstok vastzit, en als het op dit punt maar is gelijk het wezen moet, dan kan de rank gerust wezen, dan stijgen de levenssappen vanzelf uit den wortel in de rank op, en bot die rank uit, en zet vrucht, en zal die vrucht voldragen.

En daarentegen als op het punt van aansluiting de rank geknakt werd, zoodat de gemeenschap tusschen wortel en rank belemmerd is, en de sappen niet door kunnen, dan baat het niet wat kunstmiddel men bij de rank ook aanwende, dan kan er niets uitbotten en rijpt er geen vrucht.

En zoo nu ook is het met u en uw Jezus.

Is uw aansluiting aan hem gaaf en zuiver, onderhoudt ge elken dag vrij en open de stille zielsgemeenschap met zijn wonderbaar leven en zijn hoogheerlijken persoon, en blijft ge in mystieke vastheid aan hem aangesloten, heb dan voor blad noch bloesem verder zorge, dan ritselt het leven vanzelf in u en is de vrucht er, eer ge het zelf weet.

Dat is het wat Jezus zegt: »*Die in mij blijft.*" Meer hoeft niet. Iets daar buiten en daar boven vraagt hij niet. *In hem blijven*, op het punt van aansluiting, gij als rank, in hem als Wijnstok gaaf en gezond vast blijven, dat er niets geknakt is, en niets wegkankert. En dan volgt het vanzelf: *Ik in hem.* Dat wil zeggen, als gij de aansluiting maar niet bederft, en daardoor den doorgang van het leven uit Jezus maar niet belemmert, dan dringt Jezus als uw Bezieler vanzelf in u, en dan komt de wasdom ongemerkt, en echte vrucht rijpt aan u, uzelven tot ontlasting der conscientie, en uw Vader, die in de hemelen is, tot verheerlijking zijns naams.

Amsterdam, 1 Oct. 1897.

Toon uit het broederhart.

De unie van Amsterdam bewoog den heer Ds. Karssen dit bezielde danklied met deze hartroerende bede in maatgezang aan de *Amst. Kerkbode* toe te zenden.

Herdenking aan de Vereeniging der Kerken (A en B) van Amsterdam, 16 September 1897.

De Kerke des Heeren, zoo lange gedeeld,
Is hier weêr tot eenheid gekomen.
Godzelf heeft genadig de breuke geheeld,
De wig, die haar spleet, haar ontnomen.
Wel duurde het lang;
Het wachten viel bang;
Maar God wou ons smeeken verhooren,
Heeft vreugde aan Sion beschoren.

Hij heeft weêr zijn Ephrim met Juda vereend,
Dat zij niet elkander benauwen;
De broeders, wier scheiding vol smart is beweend,
Doet Hij weêr vereenigd aanschouwen.
Hij heeft Zijn geslacht
Weêr samen gebracht,
Opdat zij, als 't erfdeel des Heeren,
Als Bondsgod en Koning Hem eeren.

Helaas! onze vreugde is niet onvermengd,
Nog droefenis blijft ons beschoren,
Zoolang God die leden ook niet tot ons brengt,
Die saâm tot Zijn Kerke behooren.
Wij smeeken u, Heer'!
Breng hen tot ons weêr,
Die door één geloofsband verbonden,
Door scheiding ons broederhart wondden.

Zoolang niet heel Sion weêr saam is vergaard,
Is ook onze vreugd niet volkomen;
Zoolang 't aan één disch niet bijéén is geschaard,
Wordt immer de klaagstem vernomen:
Hoe lang nog, o God!
Uw erfdeel ten spot,
Zal Satan Uw Kerke verscheuren,
Waarover Uw kinderen treuren.

Maar neen, niet altijd laat Ge Uw erfdeel in rouw;
Straks zult Gij ons blijdschap weêr schenken;
Gij hebt het beloofd en Uw Woord is getrouw,
Dat Gij aan Uw volk blijft gedenken.
Straks brengt Gij hen saam,
Vereend in Uw' Naam,
Om ze achter den Herder te leiden,
Die hen als één kudde zal weiden,

O, Broeders! die heden U nog van ons keert,
Ai luistert toch naar onze beden!
Waarom onze broederhand van U geweerd,
Ons samenzijn langer vermeden?
Laat ons niet alleen;
Wij hooren bijéén;
Laat Satan niet tusschen Gods kind'ren
De lieflijke eenheid verhind'ren.

Die eenheid maakt tegen den vijand ons sterk,
Om hem van Gods erfdeel te weren;
Door twist en verdeeldheid verwoest hij de Kerk
En blijft haar met macht overheeren.
Komt schaart U aanéén,
Den vijand bestreên;
Laat hem door de bresse niet binnen!
Door eendracht zult Gij overwinnen.

O, God des Verbonds! laat Uw Kerke alhier
Als eertijds door eenheid weêr bloeien;
Dat liefde en vrede haar sterke en sier',
Om tot Uwe eere te groeien!
Door eendracht is macht;
De liefde geeft kracht
Tot werken, tot waken, tot strijden,
En saam aan Uw dienst ons te wijden.

Als Priester heeft Jezus op aarde gebeên,
Alvorens Hij stierf voor de zonden:
Dat ze één zijn, o Vader! als wij ook zijn één,
Door liefde in ons samen verbonden.
Die beê wordt verhoord.
Gij zult, naar Uw Woord,
Den dag van Uw komst doen genaken,
Waarop Gij Uw Kerk zult volmaken.

O, God! werp de bergen en heuv'len ter neêr,
Die nu van elkander ons scheiden;
En breng als de Herder Uw schapen dra weêr,
Om hen als één kudde te weiden.
O, Koning der Kerk!
Voleindig Uw werk,
Dat Gij in Uw Kerk zult bekroonen,
Door binnen haar eeuwig te wonen.

D. J. KARSSEN.

Amsterdam, 20 Sept. 1897.

Dit edele lied sprak ons toe.

Dat dorsten naar hereeniging met al 's Heeren erfvolk was ons uit het hart gezongen.

Vinde dit lied der hope weerklank in en *buiten* onze kerken.

De keer in zake Onderwijs.

I.

Op onderwijsgebied doen zich den laatsten tijd tal van verschijnselen voor, die opnieuw bewijzen, hoe doelloos en vruchteloos alle ijveren in het gemeen, zonder ijveren uit een vast beginsel is.

Onze schoolstrijd, het valt niet te ontkennen, is voor zijn positief-practisch deel opgekomen uit den *Reveil*, en meed daarom het bijzonder confessioneele, zoekende wat algemeen verbroederend was onder de belijders van den Christus naar de Schriften.

Wat men stichtte was de »*Christelijke* school", wat men opleidde waren *Christelijke* onderwijzers", wat men geven liet was »*Christelijk* onderwijs", en de groote Vereeniging die destijds in het leven werd geroepen, noemde men dan ook »*Christelijk*-nationaal".

Op zichzelf een schoone, een verlokkende en verleidende gedachte. Of wat zou men anders bedoeld hebben, dan het echt Christelijke element onder de jeugd te doen herleven? En wat zou men anders najagen dan de triomf der Christelijke beginselen?

We voegen er aan toe: Wat kon warmer toelachen dan de vereeniging voor dat doel van allen in den lande, die in der waarheid den Christus beleden?

Hier zat dan ook geen spel om invloed, noch de berekening der op macht beluste politiek achter.

Zoo en niet anders moest ons vrije onderwijs uit de toenmalige stemming der geesten opkomen. Want al zagen enkelen ook toen reeds verder en dieper, de breede schare der Christusbelijders stond metterdaad op dit allen vereenigend standpunt.

Toch deed men, toen men aan het werk toog, al spoedig de pijnlijke ervaring op, dat het lichter was van »Christelijk" in dien algemeenen zin te spreken, dan dit Christelijke karakter in zijn Statuten te omschrijven.

Mr. Groen van Prinsterer en de zijnen waren te positieve belijders, om met een vage, algemeene phrase genoegen te nemen, en namen daarom hun toevlucht tot de formule der Evangelische Alliantie.

In Engeland namelijk had men een uitweg daârin gezocht, dat men eenige *hoofdwaarheden* uit de dagen der Reformatie in reeks opstelde, om hierin het fundament voor zijn stichting te zoeken.

Dien weg sloeg men toen ook hier in, en »Christelijk-nationaal" werd metterdaad op dit in zijn vorm Engelsche, en *niet* nationale fundament opgericht.

Dit bleek aanstonds, toen onder de *hoofdwaarheden* uit de dagen der Reformatie, de belijdenis der eeuwige Verkiezing werd weggelaten, en hierdoor juist op zij werd gedrongen, wat hier te lande immers de actie der Reformatie gekenmerkt had.

Ook *formeel* ging dit door.

Hier te lande toch had men de waarheid steeds in organischen samenhang beleden, d. w. z. niet als een optelsom van enkele los naast elkander staande waarheden, maar als één geheel van waarheid, uit één wortel opkomend, dien men gevonden had in de Souvereiniteit Gods, en toch gaf *Christelijk-nationaal* juist de optelsom, en stempelde het artikel waarin die optelsom voorkomt als onveranderlijk.

Hierop nu maken we voorshands geen aanmerking. We constateeren het feit slechts. Maar het feit ligt er dan toch toe, dat onze schoolstrijd, in zijn opkomen, dit en geen ander karakter droeg.

Ook de naam »Christelijk" was, in dezen zin genomen, niet van pretentie vrij te pleiten.

Waren alle Russen, alle Armeniërs, alle Croaten, alle Bulgaren, alle Grieken, alle de millioenen Roomschen in Zuid-Europa en Zuid-Amerika, ja, in ons eigen land, dan *heidenen*?

Ook dit bedoelde men niet, want op de wandkaart die men in zijn scholen ophing, werd heel Europa als »Christelijk" aangegeven.

Maar indien dit zoo was, hoe kon men dan voor zich zelven alleen op den naam van Christelijk aanspraak maken, en dien hiermede feitelijk ontzeggen aan afwijkende belijders?

Reeds in 1878 werd dit dan ook zoo diep gevoeld, dat de groote adres-beweging, die destijds tegen de Wet-Kappeyne uitging, niet de »Christelijke school", maar de »School *met den Bijbel*" noemde.

Dit was stellig iets zuiverder.

Men weet dat er Christelijke religiën zijn, die het gebruik van den Bijbel voor alle belijders op den voorgrond plaatsen, maar ook andere, die het gebruik van den Bijbel voor de leeken onraadzaam keuren.

Welnu, zonder anderen geweld te willen aandoen, eischte men voor zichzelf en in eigen kring het vrije gebruik van den Bijbel op de school. Een formule waarmeê men tevens feitelijk partij koos tegenover de Modernen en jonge Ethischen, die immers den Bijbel *als Bijbel* vernietigen.

Voor die periode was dit dan ook de juiste formule, een formule die ons verder bracht dan »Christelijk", en die toch, en men lette er op, een confederatieve saâmwerking met de Roomschen voor de Vrije School geenszins belemmerd heeft.

Sinds echter heeft het proces, dat eenmaal in gang was, al verder doorgewerkt.

Men is tot het inzicht in steeds wijder kring gekomen, dat algemeenheden uitnemend zijn, zoolang alleen *het gemoed* aan het woord is, maar dat het eigenaardig karakter van alle onderwijs juist hierin bestaat, dat het niet in het gemoed verzonken blijft, maar klaarheid en kracht zoekt *in het bewustzijn.*

In een vroegere periode had men dit zoo weinig gemerkt, dat het bijna regel was voor onze »Christelijke" onderwijzers, om de klaarheid voor hun bewustzijn te ontleenen aan allerlei psychologische en paedagogische studiën van onchristelijke, wijsgeerige denkers, en dat ze dan voorts dit kader aanvulden met gemoedelijke teugen uit de fontein der Christelijke ervaring.

Maar natuurlijk, dat kon geen stand houden.

Voor dit groote kwaad moesten allengs aller oogen opengaan. Men moest tot het inzicht komen dat zielkunde en opvoedkunde in haar verband moeten gekend worden uit de beginselen die men belijdt, en dat men dan eerst krachtig staat, indien geheel ons bewustzijnsleven ook in de school uit den wortel onzer belijdenis voor God opkomt.

Intusschen kwam men hier eenmaal op, dan sprak het vanzelf, dat men met logische consequentie gedrongen werd naar diezelfde principieele verschillen in de belijdenis, die eenmaal in de dagen onzer vaderen de geesten verdeeld hadden.

Die *verschillen* had men dusver voor ijdele *geschillen* aangezien, terwijl men nu begon te ontdekken, hoe juist die disputen uit den Reformatietijd geheel de beschouwing over den mensch, over zijn verhouding tot God en zijn verhouding tot de wereld beheerschen.

Dusver scheen het alsof wie vóór en tegen den Kinderdoop waren zeer wel saam op één school konden werken, omdat noch de een noch de ander van den Doop veel afwist, noch aan den Doop veel hechtte. Maar thans begon men in te zien, dat een gedoopt kind en een niet-gedoopt kind geheel andere voorwerpen van opvoeding zijn, en dat al naar gelang men het één of het ander standpunt innam, het paedagogisch uitgangspunt geheel verschillend werd.

Iets wat zóó waar is, dat men thans, van achteren, ternauwernood verstaat, hoe een vorig geslacht zelfs de beteekenis van den Doop voor de »Christelijke school" zoo van verre niet gegist heeft.

De strijd over de Heilige Schrift heeft dit proces der ontbinding verhaast.

Kon men toch in 1878 voor de »School met den Bijbel" nog saam optreden, sinds is dit niet meer het geval, nu juist over den waarborg en de beteekenis van den Bijbel de meeningen zoo geheel uiteenloopen.

We behoeven slechts aan de brochure van Ds. Hulsman te herinneren, om dit duidelijk te maken.

Een onderwijzer in den geest van Ds. Zeydner zal de Schrift op een wijze behandelen, die een onderwijzer, voor wien de Schrift nog Gods Woord is, ergert en afstoot.

Waar toch de één de autoriteit der Heilige Schrift in alouden zin stelselmatig poogt te vernietigen, is de ander er juist op uit, om die autoriteit te maintineeren, en te sterken.

We behoeven dan ook de *Klokkenberg* maar tegenover de Geref. Kweekschool te Amsterdam te stellen, om het duidelijk te maken, dat onderwijzers van die beide Kweekscholen onmogelijk saam in één school harmonisch werken kunnen.

En daarbij kwam dan van ter zijde nog de *kerkelijke quaestie.*